

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

Λέγομεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, γραφομένη καὶ ὁμιλουμένη μαζί, σήμερα ἔχει ζωὴν τριῶν χιλιάδων χρόνων καὶ εἶναι ἡ ἴδια γλῶσσα, ποὺ ὑπέστη ὀλίγας μεταβολὰς ἐξελιξέως διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Αὐτὸ δέχεται καὶ ἡ διεθνὴς ἐπιστήμη καὶ θαυμάζει καὶ μελετᾷ τὴν γλῶσσάν μας, ποὺ εἶναι μοναδικὴ εἰς διάρκειαν μὲ ὁμοίον τῆς τὴν Κινεζικὴν. Αὐτὸ ἀκριβῶς βεβαιώνει καὶ ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης εἰς τὸ ἔργον του Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Δημοτικῆς) ἔκδ. ΟΕΣΒ 1941 ἐν σελ. 1 § 1 γράφων: «Ἡ γλῶσσα ποὺ μιλάει σήμερα ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἦταν πάντοτε ἡ ἴδια. Σιγανὲς καὶ ἀνεπαίσθητες συνήθως ἀλλαγὰς μετεσχημάτισαν... στὸν τύπο ποὺ ἔχει σήμερα ἡ μητρικὴ μας γλῶσσα. Εἶναι αὐτὴ, στὴ γραμματικὴ τῆς ὕφῃ, ἡ ἀρχαία γλῶσσα, ποὺ μιλημένη ἀδιάκοπα ἀπὸ χεῖλη Ἑλλήνων γιὰ τρεῖς καὶ τέσσερις χιλιάδες χρόνια ἄλλαξε ἀπὸ χεῖλη σὲ χεῖλη καὶ ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴ σημερινὴ τῆς μορφή».

Ἡ ἀοριστολόγος καὶ ἀσαφὴς διατύπωσις τῆς δευτέρας περιόδου τῆς ἀνωτέρω ἀποφάνσεως ἀφήνει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ ἀρχαία γλῶσσα ἔφθασε «στὴ σημερινὴ τῆς μορφή» «ἀπὸ χεῖλη σὲ χεῖλη μεταβαλλομένη καὶ ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί». Αὐτὰ εἶναι λόγια ἀτυχή. Τὰ ἀθάνατα ἔργα, οἱ φορεῖς τῆς γλώσσης μας δὲν ἤλθαν μέχρις ἡμῶν ἀπὸ χεῖλη σὲ χεῖλη, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσον ἐπὶ 400 χρόνια τουρκοκρατούμενα τὰ προγονικὰ χεῖλη εἶχαν μείνει ἄλλα. Ἄν ἦτο νὰ μεταδοθῆ μὲ τὰ χεῖλη δὲν θὰ ἦτο αὐτὴ ποὺ μᾶς ἤλθε. Θὰ ἦταν τουρκοειδής. Γεννᾶται ὁμοῦ ἕνα γενικώτερον ἐρώτημα ἀπὸ τὴν διατύπωσιν αὐτὴν τοῦ Μ. Τρ.

Ποῖος εἶναι ὁ τρόπος ποὺ παραδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μία γλῶσσα, ἡ ὁποία συγχρόνως εἶναι καὶ ὁ φορεὺς τῆς σκέψεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ. Καὶ ὁ τρόπος εἶναι ἀλληλένδετος μὲ τὸ πῶς σχηματίζεται καὶ πλουτίζεται καὶ αὐτοκαθαίρεται ἡ γλῶσσα. Μὲ τὴν ὁμιλίαν ἢ μὲ τὴν γραφήν;

Ἔστι πρῶτα ὁμιλεῖται μία γλῶσσα καὶ κατόπιν γράφεται, αὐτὸ εἶναι αὐτονόητον. Ὅμως, ὅτι μία γλῶσσα ποὺ ὁμιλεῖται μόνον χωρὶς νὰ γράφεται θὰ μείνῃ ἐπὶ αἰῶνας καὶ χιλιετηρίδας πρωτόγονος, τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὰς πρὸ τῆς χρήσεως τῆς γραφῆς ἐνδείξεις τῆς γλώσσης ὄλων τῶν λαῶν καὶ τῆς ἰδικῆς μας ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς τῆς Θεσσαλίας μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πινακίδων τοῦ Νέστορος. Ἐνῶ τούναντιον μὲ τὴν ὑπαρξίν καὶ χρήσιν τῆς γραφῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους, δηλ. ἐντὸς 400 ἐτῶν ἡ Ἑλλ. γλῶσσα ἀνεπτύχθη εἰς ἕν τέλειον καὶ θαυμαστόν, θεῖον, ὄργανον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας. Πράγμα ποὺ δεικνύει ὅτι ἡ γραφὴ χειραγωγεῖ τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τῆς ἐμφάνισιν ὑπὸ μορφήν λόγου, γλώσσης. Τὸ πῶς ἀκριβῶς ὠμίλουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον τὴν γλῶσσαν τῆς μητρὸς των κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν δὲν τὸ γνωρίζομεν, εἰμὴ δι' ἐλαχίστων δειγμάτων ποὺ μᾶς διέσωσαν οἱ παλαιοὶ λεξικογράφοι ὑπὸ μορφήν «γλωσσῶν», ὡς ὁ Ἡσύχιος. Ὅτι, ὁμοῦ ἐγράφη τὸ ἀξιόλογον καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας, αὐτὸ ἔφθασε μέχρις ἡμῶν ὡς πολύτιμος κληρονομία, διαφυλαχθὲν μετ' εὐλαβείας ὑπὸ τῶν προγενεστέρων γενεῶν ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων, ὡς ἔργον ἐς αἰὲ τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἐπίσης, τὰς μεταβολὰς, ποὺ ὑπέστη ἡ γραπτὴ γλῶσσα φυσιολογικῶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τὰς γνωρίζομεν ἀκριβῶς, ἀφοῦ τὰς δεικνύουν αὐτὰ τὰ συγγράμματα. Καὶ μάλιστα δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν τὰ φαινόμενα τῶν μετα-

βολῶν. Τὰς ἀλλαγὰς ὅμως τοῦ προφορικοῦ λόγου ἀνὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τὰς ἀγνοοῦμεν. Καί εἶναι φυσικὸν αἱ ἀλλαγαὶ αὐταὶ νὰ συναρτῶνται μὲ τὴν σχολικὴν μὀρφωσιν κάθε ἐποχῆς, καὶ μάλιστα τότε, ἐπὶ 400 χρόνια δουλείας, ποῦ ἡ μόνη διδομένη μὀρφωσις δὲν προήρχετο ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀμυδρὰν ἀκτινοβολίαν τῆς παραδόσεως. Εἶναι δὲ καὶ ἐκ πείρας εἰς ὄλους γνωστὸν πόσον βραγδαίως μεταβάλλεται ὁ καθημερινὸς προφορικὸς λόγος εἰς κάθε γενεὰν εἰς τὸν ἰδικὸν μας αἰῶνα, καὶ μάλιστα καὶ εἰς κάθε τοπικὸν διαμέρισμα (πρβλ. τὴν κωμωδίαν «Βαβυλωνία»). Ἐν ὄψει τῶν λεχθέντων θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆι ὅτι ὁ προφορικὸς λόγος κάθε γενεᾶς παρακολουθεῖ τὸν ἀντίστοιχον γραπτὸν (κρατικὴ διοίκησις, τύπος κλπ.), ἐνῶ παραλλήλως καὶ ὁ γραπτὸς ὑφίσταται ἐπηρεασμὸν αἰσθητικῆς φύσεως ἀπὸ τὸν προφορικὸν λόγον. Ὅμως εἶναι προφανές, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπηρεάζεται ἰσχυρῶς ἀπὸ τὸν γραπτὸν λόγον, τὸν φορέα τῆς παραδεδομένης σοφίας τῶν προηγουμένων γενεῶν. Ἰδίως οἱ ἐπιστήμονες ἐργάζονται εἰς τὰ ἴχνη τῆς προσωπικῆς ἰδιοφυοῦς ἐκφράσεως τῶν διαπρεπῶν διδασκάλων τῶν, οἵτινες πάλιν στοιχοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρὸς τὴν προγενεστέραν παράδοσιν τῶν ἰδιοφυῶν σκαπανέων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν. Καὶ αἱ πνευματικαὶ εἰσφοραὶ τῶν ἐκλεκτῶν συντελεστῶν τῆς πολιτιστικῆς παραδόσεως ἔχουν ἐπενδυθῆ διὰ γλωσσικῆς μορφῆς κατὰ τρόπον ἀδιάσπαστον, ὥστε ἐν τῷ συνόλῳ τῶν τὰ συγγράμματά των μὲ τὴν αἴγλην τῆς κλασικότητος, ἤτοι τῆς παγκοσμίου ἀναγνωρίσεως, ἐπιβάλλουν τὸ σέβας, τὴν ἐκτίμησιν καὶ θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ρίζαι τῆς ὑποστάσεώς του. Ὁ φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ μας εἶναι τὰ ἔργα τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων μας, κρίνει ὅλος ὁ λαός. Δὲν ἀνεχόμεθα τὸν χωρισμὸν μας, θέλομεν νὰ μᾶς διδάσκουν καὶ νὰ μᾶς καθοδηγοῦν εἰς νέας ἐξάρσεις, νὰ μᾶς ἐμπνέουν δημιουργικῶς. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι μόνον σημερινόν. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μας βλέπομεν, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Τουρκοκρατίας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Κρήτην, τὴν Ἐνετίαν, τὴν Μολδοβλαχίαν μὲ τὰς δύο ἡγεμονικὰς σχολὰς καὶ τὰς λαϊκὰς ἐκδόσεις καὶ ἄλλα φαινόμενα ἄφθονα ὁ λαὸς τῆν ἀναγένησιν του καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν του ἀνεξήτει «ἀπ' τῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία». Ἐπομένως ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἡ ἀρχαία, ποῦ ἔφθασε μέχρις ἡμῶν, δὲν ἔφθασε ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς μητέρας εἰς τὰ χεῖλη τοῦ νέου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ βραχυνῆ φωνῆ τοῦ δασκάλου ποῦ ὑπηγόρευε στὸν μαθητὴν νὰ γράφῃ τοὺς λόγους τῶν παλαιῶν καὶ τὸ νόημά των, μὲ ἓνα λόγον, τὴν Ἑλλ. γλῶσσαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς, ποῦ ἀδιάσπαστα τὰ μετέφερε εἰς τὴν σημερινὴν των μορφήν μέχρι τῆς γενεᾶς μας ὅχι ἡ προφορικὴ παράδοσις, ἀλλὰ ἡ γραπτὴ παράδοσις καὶ τὰ μετέφερε διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ σχολείου.

Τὸ ὅτι φορεὺς τῆς παραδόσεως τῆς ἐθνικῆς γλώσσης εἶναι τὸ σχολεῖον καὶ ὄχι ὁ δρόμος (ἐφ' ὅσον ὡς ἐθνικὴ γλῶσσα ὀνομάζεται ἡ φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ) γεννᾷ τὸ ἐρώτημα, ποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς γλωσσικῆς παραδόσεως «κατ' ἐξοχὴν» καὶ κατὰ φυσικὴν ἐπέκτασιν ποῖος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν δημιουργὸς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης.

Μία ἀπάντησις καθαρὰ καὶ πειστικὴ δὲν ἔχει δοθῆ μέχρι τοῦδε καὶ φυσικὰ οὔτε καὶ τώρα ἐδῶ δύναται νὰ δοθῆ. Θὰ ἀντιμετωπίσωμεν ὅμως ἐδῶ ὀρισμένας μόνον ἀπόψεις.

Μία ἀποψις εἶναι ἡ τοῦ νόμου 1566/1985· «γλῶσσα τῶν διδασκτικῶν βιβλίων καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν εἶναι ἡ δημοτικὴ, ὅπως διαμορφώνεται ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τῆ δόκιμη λογοτεχνία». Ἀφήνοντας ἀδιασαφήτους τὰς γενικότητες παρατηροῦμεν ἀπλῶς ὅτι ἐδῶ λόγος γίνεται περὶ ἐθνικῆς γλώσσης φορέως τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας θὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν δὲν τὴν ἀντιπροσωπεύει ὁ ὄχλος ὁ Ἀθηναϊκὸς τοῦ Ε' αἰ., ἀλλὰ, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Πλάτων, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἱπποκράτης, οἱ ῥήτορες, οἱ μαθηματικοί, οἱ ἀστρονόμοι. Περὶ

τινος λαού δημιουργού της εθνικής γλώσσας δυνάμεθα να όμιλήσωμεν; Φυσικά ύπήρχε ό λαός έλευθέρων και δούλων, που άσφαλώς ώμίλει την δημοτικήν της έποχής, που έπίσης θα διέφευρεν από την γλώσσαν του Θουκυδίδου και του Άριστοφάνους (αυτός μάάλιστα άναφέρει και λαϊκάς λέξεις), τότε όμως δέν ίσχυεν ό νόμος του 1985. Ούτε και έπί Περικλέους λοιπόν ήτο δυνατόν ή γλώσσα του λαού να γίνη έθνική γλώσσα, του προνομίου άφεθέντος μόνον εις τα μεγάλα τέκνα, όχι εις τα έκάστοτε χαρακτηριζόμενα «δόκιμα». Άλλά και σήμερα ή κοινή γνώμη, όταν λέγη *δημοτική ποίησις*, δέν έννοεί αυτό που λέει ό νομοθέτης των νόμων 1566/85, ότι «ό λαός διεμόρφωσε» την ποίησιν αυτήν. Αυτό θα έσήμαινεν, άν ό λαός συνήρχετο εις κάποιο στάδιον και διά συνεργασίας συνέθετε τα ποιήματα. Τα δημοτικά ποιήματα και τας λαϊκάς διηγήσεις (όπως αυτάι της Συλλογής του Ν. Πολίτη) τας συνέθεσεν κάποια έπόνυμος Σαπφώ άγρότις ή κάποιος γεωργός Άνακρέων ή κάποιος ποιμήν Παπαδιαμάντης. Ό λαός άπλώς τα άπεδέχθη, τα υιοθέτησεν ως άρεστά και τα άναδιηγήθη εις τον άλλον πληθυσμόν. Δέν δικαιολογείται λοιπόν ή άσαφής αντίληψις ότι τα διεμόρφωσε τα έργα αυτά ό λαός. Ό λαός είναι εργάτης της οίκοδομής, ένω τα κείμενα του λόγου τα συνέθεσαν οι άρχιτέκτονες. Η διαστολή έχει την έννοιάν της, διότι ή θολή έκδοχή άγει προς λαϊκιστικήν έρμηνείαν.

Εϊδικώτερον ως προς τας άρχάς της έθνικής Έλλ. γλώσσας, ό Μ. Τρ. μάς λέγει ότι «παρουσιάζεται έξ άρχής χωρισμένη σε διαλέκτους με τις ύποδιαίρέσεις τους.. (που) διαμορφώνονται σε τοπικές κοινές... ώσπου στον 5. αϊώνα επιβάλλεται ή άττική διάλεκτος». Άφήνοντες άσχολίαστον την άπόφασιν παρατηρούμεν τό γραφέν υπό του Πλάτωνος διά τον Όμηρον ότι «την Έλλάδα πάσαν έδίδαξεν ούτος ό ποιητής» από τό 800 π.Χ. και κατοπιν. Φυσικά ύπήρχε και γλώσσα ή διάλεκτοι και ύποδιαίρέσεις των κατά Μ. Τρ. Την γλώσσαν την έθνικήν όμως την έδημιούργησεν έκ των ρακών εκείνων του πρωτογόνου λόγου ό άγνωστος και άώνυμος ταλαντούχος εκείνος μετανάστης της Ίωνίας, του όποιου τα ποιήματα άπεδέχθη ό λαός και οι τότε βασιλεις, τα υιοθέτησαν, τα άπήγγειλαν και τα έμαθαν και τα ώρισαν εις τό έξής ως διδακτικά σχολικά εις όλας τας περιοχάς του ύπερποντίου Έλληνισμού, εξακολουθοούν δε να μελετώνται και σήμερα, άν όχι εις τα Έλληνικά γυμνάσια, πάντως εις πολλάς ειδικάς κλασσικάς τάξεις ξένων λαών μετεχόντων της παιδείας της ήμετέρας.

Άλλά και τό λεξιλόγιον των Έπιστημών και των τεχνών δέν προήλθεν από τό στόμα της μητέρας και από τον δρόμον, αλλά από τό σχολειον, από την Άκαδημίαν, τό Λύκειον, την Στοάν, από τους μεγάλους έπιστήμονας που διεμόρφωσαν την Λογικήν, την Ήθικήν και την Φιλοσοφίαν, την ιατρικήν, άστρονομίαν, τα μαθηματικά κλπ. και τους μεγάλους ποιητάς, και όλο τό λεξιλόγιον αυτό θα τό διδαχθή ό νέος εις τό σχολειον. Και διά να ύπενθυμίωμεν άπλώς πόσον κόπον θα καταβάλη ό νέος διά να τό μάθη, μνημονεύομεν ότι τα όνόματα των άρχαίων Έλληνικών άγγείων μόνον του γράμματος Άλφα άνέρχονται εις 189 με ύπ' αριθ. 1 *άβάκειον*, 39. *άλεισος*, 97. *άποθυσάνιον*, 155. *άρύστιλος* και 189. *άωτος* (Μ. Ι. Giuleta, *Lexicon Vasorum Graecorum*). Τοϋτο, έν μικρόν δείγμα. Κατά ταϋτα ή γλώσσα και δημιουργείται κατ' έξοχήν από τα μεγάλα τέκνα της Κοινότητος και μεταδίδεται και παραδίδεται διά της όδοϋ του σχολείου και των διδασκάλων. Φυσικά ό λόγος είναι περι της γλώσσας της έθνικής, του φορέως του πολιτισμού. Η μητρική γλώσσα του δρόμου δέν είναι άλλο τι ή ένα περιωρισμένον τμήμα της γλώσσας της έθνικής, άφορών εις μικρόν κύκλον άσχολιών' τό δε τμήμα τουτο της έθνικής λαλιās έχει άπλώς τροποποιημένους μερικούς μόνον τύπους των λέξεων της γραφομένης. Ως προς την ποίη-

σιν, αὐτὴ ἀπὸ μακρῶν αἰῶνων βαίνει εἰς ἰδικούς της δρόμους καὶ νοηματικούς καὶ φραστικούς.

Νομίζω ὅτι ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβολογίας θὰ στηριχθῆ εἰς τὴν σχολικὴν παράδοσιν καὶ τὴν σταθερότητά της, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἱστορικὸν παρελθὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ θέμα ἐνεπλάκη εἰς ἀτυχεῖς συνδυασμούς τοὺς τελευταίους χρόνους, ἀσχέτους πρὸς τὴν φύσιν του, καὶ κατήντησε νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι ἡ ἐκ τῆς δημιουργικότητος τοῦ λαοῦ πορεία τῆς γλώσσης ὑφίσταται διαστροφήν μὴ φυσικὴν ἀλλὰ τεχνικὴν ἐκ μέρους τῶν διδασκάλων, (διὸ καὶ παλαιότερον οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους εἶχον ὑποστῆ ἐκ μέρους τοῦ ἀειμνήστου λογοτέχνου Βλαχογιάννη τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς λέπρας), κρίνω σκόπιμον νὰ ἐξετασθῆ καὶ τὸ θέμα τοῦτο πού ἀσφαλῶς σχετίζεται μὲ τὸ ἐρώτημα, ποῖος εἶναι ὁ φορεὺς τῆς γλώσσης καὶ τῆς γλωσσικῆς παραδόσεως, μὲ ὀλίγα παραδείγματα τῆς σχολικῆς πράξεως.

α. Ὅταν ὁ διδάσκαλος θὰ διδάξῃ τὸ ρῆμα *κάθηναι* - *ἐκάθησα* - *θὰ καθήσω*, διορθῶναι συγχρόνως τὰς μορφὰς πού κομίζει ὁ μαθητὴς ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῆς μητέρας (τὴν δημοτικὴν) *κάθουμαι* - *ἐκατσα* - *θὰ κάτσω*. Καὶ θὰ τοῦ ἐξηγήσῃ ὅτι ἡ δημοτικὴ δὲν εἶναι γλῶσσα διαφορετικὴ, ἄλλη ἀπὸ τὴν σχολικὴν (ἡ καθαρεύουσαν), ἀπλῶς τὸ *ἐκατσα* = *ἐκαθ'* σα μὲ ὑποστολὴν τοῦ *ἦτα* καὶ ἐναλλαγὴν τοῦ *θ* μὲ τὸ ἐπίσης ὀδοντόφωνον *τ*. Καὶ ἐπίσης *θὰ κάτσω* = *θὰ κάθ'* σω (ὑποστολὴ τοῦ *ἦτα* ἢ ἐξαφάνισις). Δηλαδή ἀπλῶς εἶναι μία διαφορετικὴ ἐκφώνησις. Εἰς τὸ προκείμενον οὐδεὶς θὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι φορεὺς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης εἶναι τὰ λαϊκὰ *ἐκατσα*, *θὰ κάτσω* καὶ οἱ διδάσκαλοι τὰ ἐμόλυναν τροποποιήσαντες αὐτὰ εἰς *ἐκάθησα*, *θὰ καθήσω*. Φορεὺς φυσικὰ εἶναι τὸ σχολεῖον, ἡ γραμματεία τοῦ ἔθνους τὴν ὁποῖαν οἱ διδάσκαλοι ἀπλῶς τὴν διατηροῦν ἀμόλυντον.

β. Εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν ὁ διδάσκαλος τοῦ Γυμνασίου θὰ διδάξῃ ὅτι παλαιότερα ὑπῆρχε καὶ δοτικὴ: γεν. *μοῦ, σοῦ, τοῦ, δοτ. μοί, σοί, τῷ*. Καὶ ἐπειδὴ τὸ μάθημα τῆς Γραμματικῆς δὲν διδάσκει μόνον τὴν χρῆσιν τῶν τύπων τῶν λέξεων μόνον, ἀλλὰ ὡς μάθημα φιλοσοφικῆς χροιάς ἀσκεῖ τὸν μαθητὴν εἰς τὴν λογικὴν πορείαν τῆς σκέψεως διὰ νὰ μετασχηματιστῆ εἰς λόγον, εἰς λαλίαν, θὰ τοῦ ἐξηγήσῃ ὅτι ἡ δοτικὴ δὲν ἐχάθη εἰς τὴν νεῶν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Οἱ ἀρχαῖοι π.χ. ἔλεγον *μοί, σοί, τῷ ἔδωκε* - σήμερον: *μοῦ* ἔδωκε (γεν. ἀντὶ δοτ. Ἐθῆναι), *μὲ* ἔδωκε (μὲ αἰτ. ἐν Μακεδονίᾳ). Ἀρχαῖοι: *τοῖς* ἔδωκε. Σήμερον: *τούς* ἔδωκε (αἰτιατικὴ, ὄχι γεν. ἀντὶ δοτικῆς, Ἐθῆναι), *τῶν* ἔδωκε (γεν. καὶ ὄχι αἰτ. ἀντὶ δοτικῆς, Δωδεκάνησα κ.ἄ.). Μὲ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ καθηγητοῦ ὁ μαθητὴς θὰ ἀντιληφθῆ τὴν ἔννοια τῆς δοτικῆς ὄχι μόνον ὡς τύπον γραμματικὸν ἀλλὰ καὶ ὡς λειτουργίαν τῆς σκέψεως, ὡς κατηγορίαν λογικὴν, πού ταξινομεῖ τὴν ἔκφρασιν. Καὶ θὰ συνειδητοποιήσῃ ὅτι ἐνῶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἓνα σταθερὸν τύπον δοτικῆς, ἡμεῖς οἱ νεώτεροι τὸν ἐδιαλεκτοποιήσαμεν ἀντικαταστήσαντες αὐτὸν πολυμόρφως ἄλλοτε μὲ γενικὴν καὶ ἄλλοτε καὶ ἄλλοῦ κατὰ τόπους μὲ αἰτιατικὴν, ἄλλιῶς εἰς τὸν ἐνικὸν καὶ ἄλλιῶς εἰς τὸν πληθυντικόν. Ἡ γραμματικὴ κατανόησις τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανοήσεως ἀποτελεῖ ἄσκησιν πνευματικὴν ἀνωτέραν πάσης μαθηματικῆς ἀσκήσεως, καθιστᾷ τὸν μαθητὴν κάτοχον τῆς λογικῆς τοῦ λόγου, τῆς δυναμικῆς τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, τοῦ παρέχει ἱκανοποίησιν πνευματικὴν καὶ τὸν ὀπλιζει πρὸς εὐστροφίαν λογισμοῦ καὶ λόγου. Ἡ γραμματικὴ εἶναι τὸ κυριώτερον μορφωτικὸν ἄθλημα τοῦ σχολείου. δὲν διδάσκει γεγονότα, δὲν περιγράφει καταστάσεις, ἀπλῶς ἀσκεῖ καὶ γυμνάζει τὸν νοῦν εἰς τὴν παρακολούθησιν τοῦ δρομολογίου τῆς σκέψεως διὰ νὰ μεταμορφωθῆ εἰς λόγον. Μὲ τὴν ἐξάσκησιν αὐτὴν πρῶτον μὲν

ἀναγνωρίζει τελείως τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τοῦ διατυπωμένου λόγου εἰς κάθε κείμενον καὶ δεῦτερον καθίσταται ὁ ἴδιος ἰκανὸς νὰ διατυπώσῃ μὲ βεβαιότητα καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἀκρίβειαν κάθε διαλογισμὸν του. Οἱ Ἕλληνες τῶν γενεῶν τοῦ παρελθόντος, τότε ποῦ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τοῦ 10ου ἔτους τῆς μαθητείας, ἐμάθαιναν ἐκ παραδόσεως μακραιωνος καλὰ τὸ μάθημα τῆς γραμματικῆς, ἰδίως ὅταν εἶχαν ὡς διδακτικὸν τὴν Ὀκτώηχον καὶ τὰ μηναιὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παρεχομένη παιδεία ἦτο περιορισμένη καὶ ὑπὸ καθηγητῶν μὴ προσοντούχων. Ἐν τούτοις οἱ ἐπιστήμονες τοῦ 10' αἰ. ἀνεδείχθησαν συχνὰ εἰς μεγάλας προσωπικότητας. Χάρις ἀσφαλῶς εἰς τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς Γραμματικῆς, δηλαδὴ τῆς τεχνικῆς τοῦ λόγου. Ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ τοῦ Χρυσολωρᾶ καὶ τοῦ Κ. Λασκάρεως ἦσαν ἀπὸ τὰ πρῶτα βιβλία ποῦ ἐξετυπώθησαν εἰς τὴν Δύσιν μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς Τυπογραφίας. Καὶ αὐτὰ τὰ βιβλία παρέλαβαν ἀμέσως οἱ τότε ἐν ἀναπτύξει λαοὶ τῆς Δύσεως καὶ εἰς αὐτὰ ἀνεῦρον τεραστίαν βοήθειαν διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐθνικῆς τῶν γλώσσης. Ἡ γραμματικὴ εἰς κάθε γλῶσσαν κωδικοποιεῖ τοὺς κανόνας τῆς καὶ τὴν προφυλάσσει ἀπὸ τὰς ἐγγενεῖς παραφθορὰς καὶ παρεκκλίσεις τοῦ τοπικοῦ διαλεκτικοῦ λόγου τοῦ λαοῦ. Ἡ ἰδικὴ μας γλῶσσα ὑπῆρξεν ἐπὶ χιλιετηρίδας διεθνῶς ὀμιλουμένη καὶ γραφομένη ὑπὸ ὄλων τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ν. Ρωσίας καὶ τῆς Πρόσω Ἀνατολῆς. Ἀλλοίμονον ἂν δὲν εἶχεν ἐφεύρει ὁ Διονύσιος τὸ θαυμαστὸν του βιβλίον τῆς Γραμματικῆς. Δὲν θὰ διετηρεῖτο αὐτοφυῆς μέχρι σήμερα, ἀλλὰ θὰ εἶχε τὴν τύχην τῆς Λατινικῆς, ἢ ὅποια δημοτικοποιηθεῖσα ἔγινε Γαλλικὴ, Πορτογαλικὴ καὶ ρουμανικὴ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

ΚΡΙΤΩΝ ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ

«Πῶς κτεριῶ ποτ' Ἀθηναίων ἡγήτορ' ἄριστον;»
 «Θάψον, ὃ θνητὸν ἔφυ, Σωκρατικῶς δὲ φρόνει»

KRITON IN DELPHI

«Wie bestatte ich nur Athens vortrefflichsten Führer?»
 «Grab' in den Grund, was vergeht, aber sokratisch gesinnt!»

Wilhelm Kuchenmüller

Stuttgart